

Bodemkoffie Twente

4 oktober 2019

In Twente is het Twentse bodemcafé een begrip. Het format is simpel: op een inspirerende locatie worden een aantal inhoudelijke pitches gegeven, welke onder het genot van een drankje worden besproken. Dit format is al enige jaren een groot succes, de bodemcafé's zijn goed bezocht en er zijn uiteenlopende en interessante onderwerpen de revue gepasseerd. Samen de diepte in heeft op dit succesvolle format ingehaakt door op 3 oktober 2019 een bodemkoffie te organiseren, dat geheel in het teken staat van bodem en ondergrond in de Omgevingswet. Met een kop koffie (of thee) in de hand werden door de deelnemers uit diverse gemeenten, de provincie en de omgevingsdienst onderwerpen over de veranderende bodemkwaliteitszorg en de verbrede opgaven besproken.

Quiz aanvullingsbesluit bodem

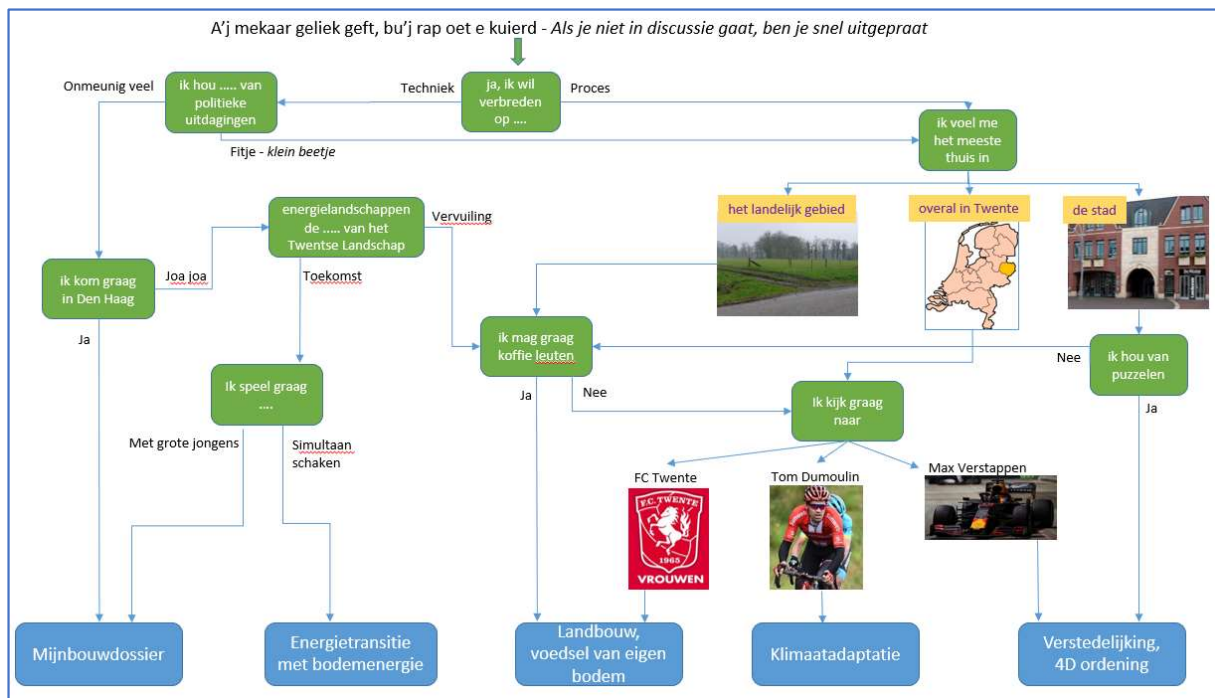
Onder de Omgevingswet vervalt de Wet bodembescherming, maar dat houdt niet in dat bodembescherming geen rol meer speelt. Relevante regelgeving met betrekking tot bodembescherming wordt onder de Omgevingswet opgenomen in het Aanvullingsbesluit bodem. Doormiddel van een quiz onder de aanwezigen is nagegaan hoe het zit met de inhoudelijke kennis van het Aanvullingsbesluit. In de quiz werden vragen gesteld over acties voor bevoegde gezagen en initiatiefnemers in relatie tot bepaalde milieubelastende activiteiten. Daarnaast werden specifieke definitievragen gesteld. Hoe ver mag je, bijvoorbeeld, baggerspecie verspreiden onder de definitie van 'aangrenzend perceel'? Het mooie van de quiz was dat deze aanleiding gaf tot een discussie over het toekomstige bodembeleid. Daarnaast kreeg men op interactieve wijze inzicht in de veranderingen op het gebied van bodembeschermingsbeleid onder de Omgevingswet.

Verbrede opgaven, waar liggen de interesses?

Eén van de belangrijkste veranderingen op het gebied van bodem en ondergrond is dat men het thema op een bredere manier en in samenhang met andere thema's en opgaven moet beschouwen. Daar waar onder de Wet bodembescherming de focus specifiek op bodemkwaliteitszorg ligt, wordt het takenpakket onder de Omgevingswet uitgebreid. Voor maatschappelijke opgaven als energietransitie, klimaatadaptatie of circulaire economie kan de bodem een belangrijke, zo niet essentiële, bijdragen leveren. De Omgevingswet is dus ook een mooie kans voor de bodemprofessional om zijn takenpakket te verbreden. Om de verbreding van het werkveld bodem en ondergrond goed op te pakken is het van belang om na te denken over de volgende vragen:

- Welke thema's en ambities spelen er binnen de gemeente?
- Welke kennis is er nodig om de bijdragen en beperkingen uit de ondergrond uiteen te zetten?
- Welk netwerk moet men opbouwen/aanboren om het belang van de ondergrond in beeld te krijgen en uit te dragen?
- Waar liggen mijn interesses?

Om antwoord te krijgen op de laatste vraag, is tijdens de bodemkoffie op ludieke wijze bepaald waar de interesses van de aanwezigen lagen. Doormiddel van een Twents stroomschema werd men naar het ideale onderwerp geleid.

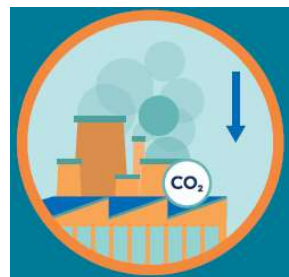

Bodem en energietransitie

Tijdens de bodemkoffie werd met name ingegaan op de opgave van bodem en ondergrond in relatie tot de energietransitie. Jos Mol van de gemeente Enschede ging in op de rol van de ondergrond bij de transitievisie warmte die iedere gemeenten moet maken. Daarna nam Jasper Lackin van de provincie Overijssel het woord om de gevolgen van zonneparken op de bodem aan te kaarten. Na afloop van de presentaties ging de groep uiteen om over deze twee thema's verder te discussiëren.

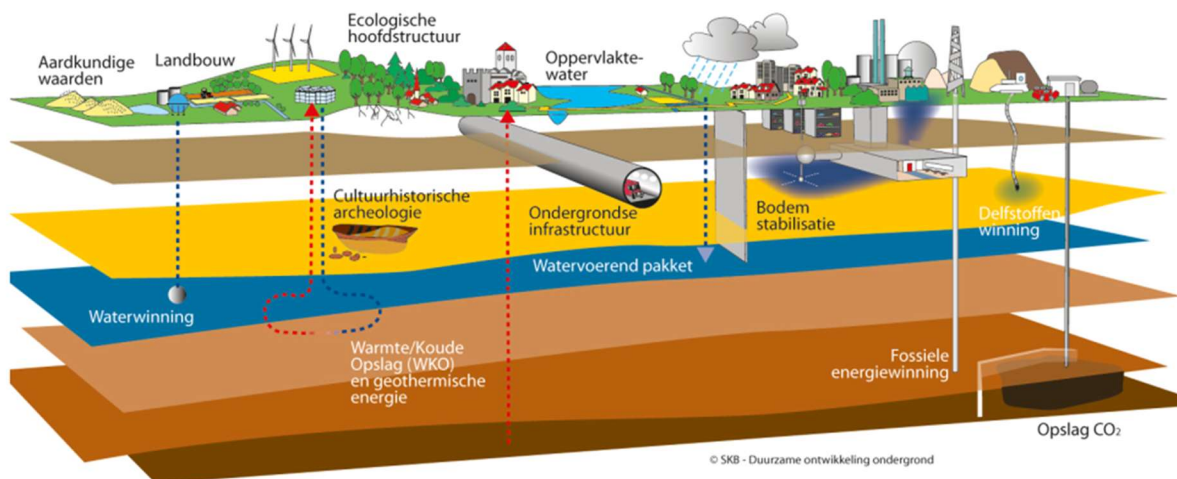
Transitievisie warmte (Jos Mol)

Nederland staat aan de vooravond van een ingrijpende energietransitie. De meeste mensen zijn zich inmiddels bewust dat huidige vormen van energieopwekking en transport niet samengaan met de zorgen voor een leefbaar klimaat en een gezonde fysieke leefomgeving. Het Rijk zet zich dan ook in om de uitstoot van CO₂ drastisch omlaag te brengen en de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen te verminderen. Het energieaanbod verandert hierdoor. Daar waar we momenteel grote centrales hebben die als het ware de energievraag volgen, gaan we steeds meer naar duurzame energiebronnen die veelal weersafhankelijk zijn. Daarnaast vindt er ingrijpende verandering plaats in de energievraag, omdat elektriciteit een steeds prominenter rol inneemt (denk aan warmtepompen, elektrisch koken, elektrisch vervoer). De ontwikkelingen leiden tot een hogere piekbelasting en een grillig patroon van vraag en aanbod van energie. Dit moet allemaal op elkaar worden afgestemd en dat vraagt een serieuze overweging bij de inrichting van het leefmilieu en daar speelt de ondergrond een significante rol in. De ondergrond biedt kansen bij de energietransitie, maar het is ook geen onbeperkt reservoir met oneindige mogelijkheden.

Als onderdeel van de energietransitie moet iedere gemeente een transitievisie warmte opstellen. Deze moeten uiterlijk 2021 gereed zijn. Voor deze transitievisie warmte moet de gemeente nagaan welke warmtebronnen er zijn, welke wijken ermee verwarmd kunnen worden en wat de bijbehorende kosten zijn. In deze zoektocht naar warmte komt ook aardwarmte (geothermie) en wko in beeld. Daarnaast moeten de gemeenten bij het opstellen van de transitievisie warmte ook rekening houden met alle betrokken stakeholders (woningbouwcorporaties, bedrijven, leverancier, netbeheerders, burgers etc.).

Om de bodem en ondergrond goed mee te nemen in de energietransitie en de transitievisie warmte, is het van belang dat vanuit het werkveld de juiste input wordt geleverd. Oproep van Jos is dan ook: lees je goed in, en zorg dat je de benodigde informatie naar je toe haalt. Zo doet men er goed aan om een overzicht te creëren van bestaande warmtebronnen, zoals restwarmte, biomassa, geothermie, aquathermie en na te gaan wat de relatie is met de ondergrond en hoe deze in de toekomstige warmte-infrastructuur kan worden ingepast. Tijdens zijn presentatie noemt hij een aantal hulpmiddelen die daarin handig kunnen zijn (onderzoek potentie bodemenergie en geothermie door de provincie Overijssel, landelijke databases zoals NLOG, Dinoloket en WKO-tool, informatie van TNO, EBN en EZK, SodM).

Tijdens de aansluitende discussieronde werd goed duidelijk dat het juiste netwerk van groot belang is en dat het binnenkomen bij de juiste personen een van de belangrijkste opgave is bij het inbrengen van de rol van bodem en ondergrond in de transitievisie warmte van de gemeente. Het idee bestaat dat door het momentum en de snelheid, waarmee de energietransitie wordt aangevlogen, veelal de bodemmedewerker uit het oog wordt verloren. 'Hoe kom je binnen bij de bestuurder?' is een veelgehoorde vraag in tijdens de discussie. Naast het vinden en benutten van de juiste netwerken is het ook belangrijk om voor jezelf na te gaan wat je kan bieden aan de personen die zich bezighouden met de implementatie van de Omgevingswet. Tijdens de discussie wordt daarom geopperd om een kenniscgroep te organiseren, die naast kennisontwikkeling ook nadenkt over afwegingskader, communicatie naar buiten toe en borging van de belangen. Tot slot leidde de discussie ook naar de rol van omgevingsdienst in dit proces. Wellicht is het verstandig om de expertise bij de OD te gebruiken in dit proces.

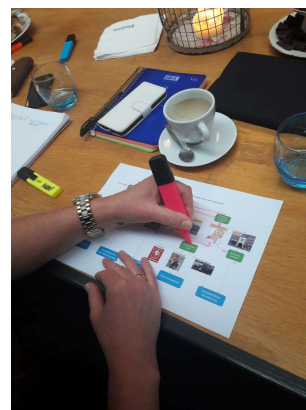
Effecten van zonneparken (Jasper Lackin)

Om aan de ambities voor de energietransitie te kunnen voldoen, moeten verschillende duurzame energiebronnen worden ingezet, waaronder zonne-energie. Het 'dakoppervlakte' in het bebouwde gebied is niet voldoende om aan alle energievraag te voldoen. Zonneparken in het buitengebied lijkt daarom een mooie aanvulling. Vanuit ruimtelijke kwaliteit is het echter belangrijk om goed na te denken over waar je zonneparken toestaat en in welke vorm. Maar ook het effect van de zonneparken op het milieu is bij de realisatie een aandachtspunt. Zo waarschuwen ecologen voor de achteruitgang in biodiversiteit door bodemafdekking en gebrekkige zoninval. Vanuit dat perspectief wordt noord-zuid opstelling van de zonnepanelen aangeraden, maar dan is wel een groter oppervlak nodig om dezelfde energievraag te kunnen vervullen. Er moeten dus weloverwogen keuzes worden genomen die in relatie staan tot de maatschappelijke opgaven, de impact op het milieu en de bodem en de wensen ten aanzien van de ruimtelijke inrichting van de fysieke leefomgeving. Om de ruimte optimaal te benutten en om een zonnepark goed ruimtelijk in te passen kan gekeken worden naar de mogelijkheden van meervoudig ruimtegebruik. Zo zou de ruimte naast of onder zonnecellen eventueel ook kunnen worden ingezet voor parkeergarages, waterberging of natuurontwikkeling.

Een ander gevolg van de zonneparken is een toename van de piekbelasting van het net. De energetische opbrengst is weersafhankelijk; op een zonnige dag zal aanzienlijk hoger zijn dan op een bewolkte, regenachtige dag. In het noorden en oosten van het land zijn er al aanwijzingen dat het net dergelijke piekbelasting niet aankan. Een mogelijke oplossing voor dit knelpunt is een verzwaring van het net, maar dit vraagt op haar beurt weer aandacht voor de ondergrondse ordening van het landschap.

In de discussie kwamen veel vragen bovendrijven, zoals: Wat wil/moet ik van de bodem weten om te beoordelen of een zonnepark impact heeft en/of kan worden toegestaan? Is een bodemonderzoek in de vorm van een 'nulmeting' aan te raden? En zo ja, wat moet er dan precies worden onderzocht? Bestaat er bij het plaatsen van zonnecellen ook kans op uitloging van 'exotische' parameters? Of moeten we ons juist richten bredere aspecten van gezonde grond? Heeft een zonnepark bijvoorbeeld effect op het organisch stof gehalte in de bovengrond (toename/afname), en zo ja, wat is dan de impact op bodemvocht en uitloging van bijvoorbeeld nutriënten? Er liggen momenteel veel aanvragen voor zonneparken. Dit is wellicht een mooie kans om een pilot te doen om een soort brede nulmeting te doen en het effect van zonneparken nader te onderzoeken. Geconcludeerd wordt dat zonneparken in potentie een casus is waar veel disciplines in samenhang moeten worden beoordeeld, een mooi voorbeeld van het Omgevingswet gedachtegoed. Kennis over de bodem zal niet een leidende rol spelen in deze casus, maar kan wel helpen om een optimale oplossing te realiseren.

Daarnaast gaat het GOO (Gelders Ondergrond Overleg), in samenwerking met SDDI, aan de slag met dit thema in Gelderland, waarbij ze andere regio's ook vragen om aan te sluiten. Dit is wellicht een mooie gelegenheid om hierover kennis op te doen.

Vervolg

De urgentie om bodem en ondergrond integraal te verbinden met andere opgaven is inmiddels helder is voor de Twentse bodemambtenaren. De volgende stap is om dat binnen de eigen gemeente ook daadwerkelijk te gaan doen en concreet te maken. Daarom organiseren we een aantal 'clusteroverleggen', waarin we per cluster van gemeenten het gesprek aan gaan met collega's uit andere domeinen (denk aan RO, water, energie, klimaat). In deze gesprekken proberen we helder te krijgen hoe bodem en ondergrond een rol speelt bij opgaven en ambities binnen de gemeenten en hoe dit goed kan worden meegenomen in de Omgevingsvisie.

Vorig jaar zijn er met alle gemeenten reeds gesprekken gevoerd door Jori Warmerdam, wat heeft geleid tot de Menukaart Onder Twente. De clustergesprekken kunt u beschouwen als een vervolg daarop. Het overleg vindt in twee 'etappes' plaats:

1. Vooroverleg met de bodemambtenaren van de gemeenten binnen een cluster. In dit overleg bespreken we o.a.: welke stappen zijn er na de Menukaart-gesprekken gezet, waar is nog behoefte aan, waar loopt u tegenaan m.b.t. bodem en ondergrond in de Omgevingswet, wat zou u willen bereiken in het clusteroverleg, wie wilt u voor het clusteroverleg uitnodigen, etc.
2. Clusteroverleg met de bodemambtenaren uit het cluster + relevante collega's uit de betreffende gemeenten (denk aan RO collega's, projectleider Omgevingswet, water collega's, collega energietransitie en/of klimaatadaptatie, etc.). In deze clusteroverleggen gaan we in op de thema's die door de bodemambtenaren zijn aangedragen in het vooroverleg.

Door Onder Twente zijn de volgende clusters voorgesteld:

- Rijssen-Holten, Hellendoorn, Wierden, Twenterand
- Hof van Twente, Almelo, Borne,
- Tubbergen-Dinkelland, Oldenzaal, Losser
- Hengelo, Enschede, Haaksbergen

Het vooroverleg per cluster (stap 1) wordt de komende tijd door Samen de diepte in ingepland, hiervoor wordt u benaderd.